

УДК 355.02(477)

Сазонець І. Л., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ НА НАЦІОНАЛЬНУ ТА ВІЙСЬКОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

В статті визначено напрями розвитку підприємств оборонно-промислового комплексу України, основи нової промислової політики в умовах науково-технологічного розвитку, подано завдання промислової політики підприємств України, подано мікроекономічний аналіз стану підприємств оборонно-промислового комплексу, визначено обмеження технологічного характеру на підприємствах.

Ключові слова: розвиток, підприємства, оборонно-промисловий, комплекс, промислова, політика, технологічний.

Постановка проблеми. Виклики нової соціально-політичної та економічної ситуації в якій працюють підприємства оборонно-промислового комплексу України пов'язані з новими домінантами у політичних та геоекономічних прагненнях України. Складна внутрішньо- та зовнішньополітична ситуація вимагає нових промислових орієнтирів для економіки України. При обґрунтуванні концептуальних основ промислової політики, реалізація яких забезпечила б національну безпеку держави, необхідно враховувати складові воєнної політики.

Для підприємств оборонно-промислового комплексу України головною складовою портфелю замовлень є воєнно-економічна складова. Крім зміцнення обороноздатності держави, одним з головних завдань воєнної політики України є створення сприятливого та безпечного для неї зовнішньополітичного оточення та формування нових орієнтирів співпраці у військовій сфері. Останнє досягається, як правило, нормалізацією воєнно-політичних відносин із сусідніми країнами та центрами сили, які, врешті-решт, і впливають на воєнно-політичну обстановку навколо України. Існування в обставинах постійно діючого військового конфлікту та в оточенні провідних економік світу потребує підвищення рівня конкурентоспроможності високотехнологічної продукції вітчизняних підприємств.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед вчених, які розглядають проблеми інноваційного розвитку національної економіки та окремих підприємств, переорієнтації продукції з первинної переробки до висо-

котехнологічного рівня, слід відзначити В. Білозубенка, Т. Гринько, О. Дація, Н. Мешко, І. Павленко, О. Сазонець, С. Хамініч, І. Ханіна, О. Ястремської. Провідним науковим центром, що досліджує проблеми реалізації військової доктрини України, умови діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу є Інститут стратегічних досліджень при Президентові України. Вчені цього інституту підготували цілу низку наукових статей з цієї тематики, однак відсутність конкретних пропозицій, їх не зовсім комплексний та незбалансований характер призводить до необхідності продовження досліджень в цьому напрямі. Подана стаття підготовлена відповідно до календарного плану держбюджетної теми «Науково-технологічний розвиток корпоративної економіки на основі паритету цивільної та військової продукції та інформаційної безпеки», яка виконується в Національному університеті водного господарства та природокористування (номер державної реєстрації 0114U006433) та є складовою частиною комплексу наукових праць з цієї тематики [5].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. В цілому вчені проаналізували геополітичні проблеми та виклики, які постали сьогодні перед Україною, та напрями переорієнтації діяльності підприємств України [1; 2; 4; 5; 6], але шляхи мобілізації потужного економічного потенціалу підприємств високотехнологічної сфери на вирішення цих проблем поки що не окреслені. Саме цій проблемі присвячена дана робота.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення напрямів розвитку підприємств оборонно-промислового комплексу України на основі нової промислової політики в умовах науково-технологічного розвитку в Україні. Цей розвиток повинен бути спрямованим на випуск підприємствами високотехнологічної продукції. Важливим є надання конкретних практичних рекомендацій щодо розвитку високотехнологічної сфери взагалі.

Вклад основного матеріалу. Потреба подолання негативного впливу проблем промислової політики на економічну безпеку держави зумовлює необхідність термінового об'єднання зусиль законодавчої та виконавчої гілок влади для адекватного реагування на наявні виклики, вирішення першочергових і стратегічних завдань розбудови національної економіки. Кризовий стан промисловості нині доводить, що пріоритети державної політики на короткостроковий період мають ґрунтуватися на необхідності швидкого відновлення дієздатності промислового комплексу. Але не менш важливого і стратегічного значення набуває питання спрямування фінансового ресурсу на здійснення

структурної модернізації виробничих потужностей із впровадженням енерго- й ресурсоощадних технологій й високих екологічних стандартів, що дозволить швидко і на іншому технологічному рівні відродити вітчизняне виробництво, модернізувати індустріальний комплекс як основу економічного зростання, запровадити нові технології, сучасні технічні рішення та інновації, які дозволять впевнено подолати наслідки важкої економічної кризи та війни і забезпечити належний рівень економічної безпеки держави.

Завдання промислової політики [3] в Україні має полягати в структурно-технологічній модернізації промислового комплексу та переході до вищих технологічних укладів. Промислова політика має стати дієвим інструментом економічних реформ та механізмом, що забезпечить післякризове відновлення на якісній основі, нарощування потенціалу промислового виробництва як основи економічного зростання у довгостроковому періоді. Йдеться про закладення підвалин для нової моделі економічного розвитку, заснованої на інноваційних засадах, глибокій інтеграції виробничого потенціалу з екологічним та соціальним складниками процесу створення продукції. Наближення до цієї моделі потребує вироблення відповідної політики у промисловості, пріоритети і заходи якої мають бути спрямовані на досягнення найважливіших цілей загальнодержавного значення, задекларованих у Стратегії сталого розвитку на період до 2020 р.

На сьогодні в Україні зберігається повністю замкнутий цикл (за мінімальними винятками) виробництва стрілецької та легкої піхотної зброї, автомобільної та бронетанкової техніки, ракетної техніки майже всіх видів, радіоелектронних систем, транспортних літаків.

Критичним для українського ОПК є виробництво сучасних бойових літаків типу «надзвуковий винищувач-штурмовик», морського озброєння, підводних човнів, артилерії, систем сучасної радіоелектронної війни й деяких засобів розвідки (тепловізорів). Освоєння цих типів високотехнологічного озброєння є пріоритетним для забезпечення належного рівня обороноздатності України в умовах формування нової регіональної структури безпеки [3].

Галузь розроблення, виробництва та продажу озброєння і військової техніки в будь-якій державі протягом тривалого часу традиційно була досить закритою, обмежувалася лише визначеними задіяними учасниками з чіткою регламентацією їх обов'язків, з нормованими процедурами взаємодії. Проте в останні десятиліття в цій специфічній сфері дедалі більш поширеним стає державно-приватне партнерство. Залучення приватних інвестицій, продаж або передача держвласності в концесію, підприємницька ініціатива у сфері виробництва озброєнь і

військової техніки широко використовуються багатьма країнами світу. Аналіз ролі ДПП в ОПК провідних країн свідчить, що зазвичай ініціатором співробітництва з приватним партнером є держава. Завдяки гарантованому чималому фінансуванню військово-технічних програм сфера оборонно-промислового виробництва є привабливою для приватного бізнесу, причому не тільки для малого та середнього.

Тут доречно зауважити, що, незважаючи на величезні суми, які витрачаються на розроблення й закупівлю ОВТ, частка ОПК є доволі незначною на тлі показників цивільних галузей, насамперед торгівлі, нафтогазовидобування, банківської та страхової справи, автомобілебудування, телекомунікацій та інформаційних технологій. Військовий бізнес сьогодні не є надприбутковим і надто значущим у масштабах світової економіки. Світова торгівля зброєю за всієї її політичної чутливості є досить вузьким і малозначним в економічних відносинах сегментом світової торгівлі.

Більш ретельний аналіз економічної основи формування військового комплексу України вимагає мікроекономічного аналізу стану підприємств оборонно-промислового комплексу. Він характеризується наступним [8]:

- неможливістю задоволення потреб збройних сил держави в озброєнні та військовій техніці в повному обсязі;
- фрагментацією цієї галузі і диспропорціями в її сегментах;
- переважно державною формою власності підприємств і низькою ефективністю управління на національному, галузевому рівнях та на рівні підприємств;
- низьким рівнем технологічної оснащеності й браком ресурсів (управлінських, кадрових, фінансових) для розвитку, ускладненим доступом до інвестиційних і кредитних ресурсів;
- значною залежністю від іноземних постачальників і замовників, низьким рівнем диверсифікованості підприємств;
- слабким залученням до міжнародної кооперації.

Можна побачити, що технологічна недосконалість промислового комплексу та окремих підприємств відзначається авторами.

Серед тактичних напрямів розвитку діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу також визначається обмеження технологічного характеру [8]:

- розроблення та виробництво складових частин (вузлів, агрегатів) на підприємствах України;

- участь у коопераційних проектах зі створення озброєння та військової техніки складових частин (вузлів, агрегатів) на підприємствах України;
- побудова нових виробництв або підприємств з метою виробництва складових частин (вузлів, агрегатів) на підприємствах України;
- ліцензійне виробництво складових частин (вузлів, агрегатів) на підприємствах України;
- закупівля озброєння та військової техніки за кордоном;
- пошук альтернативних шляхів компенсації потреби в окремих видах озброєнь.

Для сучасної ситуації в забезпеченні воєнно-оборонного комплексу характерна надмірна орієнтація промислової політики на розвиток базових (переважно сировинних) експортоорієнтованих галузей промисловості, що призводить до високої залежності функціонування підприємств промислового комплексу від зовнішньої кон'юнктури поряд із низькою здатністю оперативно реагувати на потреби ринку, що спричиняє поглиблення зовнішньоторговельних дисбалансів, посилення чутливості до цінових коливань і недостатній рівень забезпечення військ високотехнологічним оснащенням. Прикладом може служити дуже низький рівень високотехнологічних товарів в експорті та імпорті продукції (таблиця).

Таблиця

Зовнішня торгівля України високотехнологічними товарами у 2014 році (до загального обсягу експорту або імпорту) [7]

Вид товару	Експорт		Імпорт	
	млн дол.	%	млн дол.	%
Повітряні літальні апарати та космічні кораблі	246,4	0,5	49,2	0,1
Комп'ютери	13,6	0,03	363,8	0,6
Електронна продукція	2046,3	3,8	2814,1	5,2
Оптична продукція	229,4	0,4	650,0	1,2
Загалом у сфері високотехнологічної машинобудівної продукції	2537,3	4,7	3877,1	3,1
Фармацевтична продукція	255,6	0,5	2472,8	4,5
Загалом у групі ВТТ	2793,3	5,2	6349,9	11,7
Загалом товари	53913,5	100	54381,8	100

Висновки. На нашу думку [7], одним із головних пріоритетів фінансування оборонних витрат України мають стати такі «статті розвитку»: розвиток озброєння та військової техніки, підготовка Збройних

сил України. Особливий акцент варто зробити на такий показник, як інвестиції на одного військовослужбовця, який є одним із базових для статистики Європейського оборонного агентства. Важливість цього показника зумовлена, на нашу думку, сучасними тенденціями в розвитку збройних сил, які спричинені змінами характеру воєнних конфліктів. Зокрема, воєнні дії РФ у Криму та на Донбасі довели, що під час бойових дій під ударами противника опиняться не тільки військові об'єкти й війська, а й економіка країни з усією її інфраструктурою та цивільне населення. Крім цього, такі конфлікти розвивалися на відносно обмеженій території в межах одного театру воєнних дій, проте з використанням сил і засобів, розміщених поза його межами. Тому для України одним з головних пріоритетів реформування Збройних сил України має стати активізація розгортання Сил спеціальних операцій та створення і розвиток високоорганізованої та ефективної системи цивільної оборони країни.

1. Борохвостов І. В. Вибір шляхів забезпечення збройних сил озброєнням та військовою технікою з урахуванням можливостей оборонно-промислового комплексу України / І. В. Борохвостов, О. С. Сальнікова // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1(34). – С. 19–25. **2.** Горбулін В. П. Вхідження ОПК України в Європейський оборонно-промисловий простір / В. П. Горбулін, В. С. Шеховцов, А. І. Шевцов // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1(34). – С. 5–10. **3.** Діделко Н. Е. Вплив «Російського чинника» на фінансування оборонної сфери країн ЄС / Н. Е. Діделко // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 2(35). – С. 30–35. **4.** Добряк Є. Д. Питання інституційної структуризації та нормативного забезпечення воєнної політики України / Є. Д. Добряк, Е. М. Лисицин // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1(34). – С. 11–18. **5.** Сазонець І. Л. Міжнародні стандарти безпеки підприємств: навч. посіб. / І. Л. Сазонець. – Рівне : Волин. Оберіги, 2015. – 352 с. **6.** Свергунов О. О. Стратегічне управління імпортною політикою у сфері військово-технічного співробітництва в умовах криз: світовий досвід та Україна / О. О. Свернунов // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1(34). – С. 26–32. **7.** Собкевич О. А. Системні проблеми реалізації промислової політики в Україні: вплив на національну безпеку держави / О. А. Собкевич // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 2(35). – С. 39–41. **8.** Ханін І. Г. Напрями розвитку підприємств оборонно-промислового комплексу України в нових геополітичних умовах / І. Г. Ханін, І. Л. Сазонець // Ефективна економіка. – 2015. – № 9. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/>

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С. О. (НУВГП)

Sazonets I. L., Doctor of Economics, Professor (National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne)

GOVERNMENT POLICY INFLUENCE OF HIGH-TECH DEVELOPMENT AT THE NATIONAL AND MILITARY SECURITY UKRAINE

In the article the directions of development of enterprises of the military-industrial complex of Ukraine, the foundations of a new industrial policy in the scientific and technological development, given the task of Industrial Policy of Ukraine, presented microeconomic analysis of the enterprises of the military-industrial complex, set limits on the nature of technological enterprises.

Keywords: development, enterprise, military-industrial complex, industrial policy, technology.

Сазонец И. Л., д.э.н., профессор (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ВЛИЯНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ НА НАЦИОНАЛЬНУЮ И ВОЕННУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ

В статье определены направления развития предприятий оборонно-промышленного комплекса Украины, основы новой промышленной политики в условиях научно-технологического развития, представлены задания промышленной политики предприятий Украины, подано микроэкономический анализ предприятий оборонно-промышленного комплекса, определены ограничения технологического характера на предприятиях.

Ключевые слова: развитие, предприятия, оборонно-промышленный, комплекс, промышленная, политика, технологический.
